

REPUBLIKA SLOVENIJA
USTAVNO SODIŠČE

Številka: Up-346/04-12

Datum: 11. 10. 2006

ODLOČBA

Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi A. A. iz Ž., ki ga zastopa B. B., odvetnik v Z., na seji 11. oktobra 2006

odločilo:

Ustavna pritožba zoper sodbo Vrhovnega sodišča št. I Ips 202/2002 z dne 18. 3. 2004 v zvezi s sodbo Višjega sodišča v Kopru št. Kp 560/2001 z dne 20. 3. 2002 in s sodbo Okrajnega sodišča v Postojni št. K 96/1998 z dne 26. 9. 2001 se zavrne.

Obrazložitev

A.

1. Pritožnik je bil s pravnomočno sodbo spoznan za krivega dveh kaznivih dejanj tatvine po prvem odstavku 211. člena Kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 63/94 in nasl. – v nadaljevanju KZ) in kaznivega dejanja goljufije po tretjem odstavku v zvezi s prvim odstavkom 217. člena KZ. Izrečena mu je bila pogojna obsodba, v kateri mu je sodišče v okviru preizkusne dobe treh let določilo kazen petih mesecev zapora. Vrhovno sodišče je zahtevo za varstvo zakonitosti pritožnikovega zagovornika zavrnilo kot neutemeljeno.

2. V ustavni pritožbi pritožnik zatrjuje kršitvi 23. člena Ustave in prvega odstavka 6. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94 – EKČP). Pritožnik se sklicuje na odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-92/96 z dne 21. 3. 2002 (Uradni list RS, št. 32/02, OdlUS XI, 45) in navaja, da se je sodnik, ki je sodil na prvi stopnji, še pred odločanjem o predmetu spora seznanil z vsebino uradnega zaznamka o opravljenem razgovoru med pritožnikom in policisti. Tako si je po mnenju pritožnika ustvaril vnaprejšnje mnenje o predmetu odločanja. Da pa bi sodnik lahko odločal nepristransko, ne sme, kot to navaja pritožnik, pred odločanjem o predmetu spora imeti vnaprej ustvarjenega mnenja. Pritožnik se tudi ne strinja s stališčem Vrhovnega sodišča, da gre v tem primeru za izločitveni razlog iz 6. točke 39. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94 in nasl. – v nadaljevanju ZKP). Navaja, da je v odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-92/96 jasno povedano, da se v konkretnem primeru ne more uporabiti ta izločitveni razlog, ker je dokazno breme na tistem, ki zatrjuje dvom v nepristranskost. Ustavnemu sodišču predlaga, naj izpodbijane odločbe razveljavi in zadevo vrne v novo odločanje.

3. Senat Ustavnega sodišča je dne 29. 5. 2006 sklenil, da ustavno pritožbo sprejme v obravnavo. Ustavna pritožba je bila na podlagi 56. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 15/94 – v nadaljevanju ZUstS) poslana v odgovor Vrhovnemu sodišču, ki nanjo ni odgovorilo.

B.

4. Ustavno sodišče je vpogledalo v spis Okrajnega sodišča v Postojni št. K 96/1998.

5. Iz spisa Okrajnega sodišča izhaja, da sta bila zoper pritožnika vložena dva obtožna predloga, in sicer 23. 10. 1998 in 11. 2. 1999. Sklep o izločitvi uradnega zaznamka o izjavi pritožnika – obdolženca je 21. 5. 1999 izdal okrajni sodnik B. S., 26. 3. 1999 pa okrajni sodnik T. S., ki je ostal razpravljajoči sodnik tudi po združitvi obeh zadev. Prvi narok za glavno obravnavo je bil opravljen 7. 4. 1999. Pritožnik med postopkom na prvi stopnji ni zahteval izločitve sodnika, prav tako pa tega ni storil v pritožbi zoper sodbo. To je storil šele v zahtevi za varstvo zakonitosti, torej po izdaji odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-92/96. Ker je bilo prvo pravno sredstvo, v katerem je pritožnik uveljavljal kršitev pravice do nepristranskega sojenja, šele izredno pravno sredstvo, je Ustavno sodišče v okviru te ustavne pritožbe lahko preizkusilo le očitke o zatrjevani kršitvi, ki se nanašajo na sodbo Vrhovnega sodišča. Zakonske določbe o izločitvi sodnika so neposredno namenjene uresničevanju ustavne pravice do nepristranskega sojenja, zato lahko na podlagi ustavne pritožbe morebitne kršitve v zvezi s tem presoja tudi Ustavno sodišče (tako npr. odločba št. Up-52/99 z dne 21. 11. 2002, Uradni list RS, št. 105/02 in OdlUS XI, 285). To sicer ne pomeni, da lahko Ustavno sodišče v smislu polne instančne presoje ugotavlja, ali je odločitev sodišča pravilna in zakonita, pač pa lahko v konkretnem primeru ugotavlja, ali je Vrhovno sodišče zavzelo takšno stališče, ki je nezdržljivo s človekovo pravico iz prvega odstavka 23. člena Ustave.

6. Po prvem odstavku 23. člena Ustave je vsakomur zagotovljena pravica, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. S tem Ustava zagotavlja pravico do nepristranskega sodnika. Po ustaljeni ustavnosodni presoji je nepristranskost sodnika zagotovljena s tem, da pri njem niso podane takšne okoliščine, ki bi pri razumnem človeku vzbudile upravičen dvom, da o zahtevi ne bo mogel odločati nepristransko.

7. Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-92/96 ugotovilo, da je bila ureditev, po kateri je bilo mogoče, da se je razpravljajoči sodnik seznanil z obvestili, ki bi morala biti izločena iz spisa in na katera se sodba ne sme opirati, v neskladju z zahtevo po nepristranskem sojenju iz prvega odstavka 23. člena Ustave. Ker je ugotovilo, da je bil ZKP protiušten zato, ker določenega vprašanja, ki bi ga moral urediti, ni uredil, je sprejelo ugotovitveno odločbo in pri tem zapisalo, da "bodo morala do odprave ugotovljene neustavnosti sodišča odločati in sojenje organizirati tako, da v posameznih primerih ne bo prihajalo do kršitve pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave." Pravica do nepristranskega sojenja je bila v vsakem posameznem kazenskem postopku torej lahko zagotovljena, kolikor so sodišča pri odločanju uporabila zakonske in ustavne določbe v skladu z merili, ki so opredeljena v citirani odločbi Ustavnega sodišča.

8. Eden najpomembnejših procesnih zakonskih institutov, ki zagotavljajo pravico do nepristranskega sojenja, je v kazenskem postopku institut izločitve sodnika. Določbe ZKP institut izločitve sodnika opredeljujejo v 39. členu in nadaljnjih členih ZKP. V 1. do 5. točki 39. člena ZKP so taksativno navedeni izključitveni razlogi (*iudex inahbilis*), pri katerih gre za neovržno zakonsko domnevo (*presumptio iuris et de iure*), da vplivajo na nepristranskost sodnika, zato nasprotno dokazovanje ni dopustno. Domneva pa je izpodbojna, če obstaja odklonitveni razlog (*iudex suspectus*), ki je v 6. točki 39. člena ZKP naveden z generalno klavzulo, to je če so podane okoliščine, ki vzbujajo dvom o sodnikovi nepristranskosti. Enako je bil institut izločitve sodnika urejen tudi v času sojenja (sodba je postala pravnomočna 20. 3. 2002). Šele Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 56/03 – ZKP-E), ki je začel veljati 13. 7. 2003, je vpeljal nov izločitveni razlog (4.a točka 39. člena), ki določa, da sodnik ne more v isti zadevi odločati o obtožbi oziroma o pritožbi ali izrednem pravnem sredstvu zoper odločbo, s katero je bilo odločeno o obtožbi, če se je v postopku pri odločanju o kateremkoli vprašanju seznanil z dokazom, ki se mora po določbah tega zakona izločiti iz spisov, razen če vsebina dokaza očitno ni takšna, da bi lahko vplivala na njegovo odločitev.

9. V prvem odstavku 41. člena ZKP določa časovne omejitve, v katerih lahko stranka zahteva izločitev sodnika. Stranka mora tako izločitev zahtevati takoj, ko izve zanj, v primeru odklonitvenega razloga po 6. točki 39. člena ZKP pa je bilo v času, ko je tekel kazenski postopek zoper pritožnika, mogoče zahtevati izločitev sodnika le do začetka glavne obravnave. To določbo je Ustavno sodišče z odločbo št. U-I-149/99 z dne 3. 4. 2003 (Uradni list RS, št. 44/03, OdlUS XII, 25) razveljavilo. Z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 43/04 – ZKP-F) je bil rok za uveljavljanje zahteve za izločitev sodnika zaradi odklonitvenega razloga podaljšan do konca glavne obravnave, če je razlog izločitve nastal po začetku glavne obravnave; če je bil podan že prej, pa le, če stranki ni bil znan in tudi ni mogel biti znan. Če stranka v tem roku ne zahteva izločitve, pa bi to lahko storila, je prekludirana.¹

10. V konkretnem primeru je Vrhovno sodišče na zatrjevano kršitev pravice do nepristranskega sojenja pred sodiščem prve stopnje odgovorilo: "V času sojenja pred sodišči prve in druge stopnje so veljale določbe ZKP, po katerih je bilo treba položaj, na katerega opozarja zahteva, presoјati v okviru izločitvenega razloga po 6. točki 39. člena ZKP. (...) Stranke lahko uveljavljajo izločitveni razlog iz 6. točke 39. člena ZKP tudi do konca glavne obravnave, pozneje pa le, če so pravočasno zahtevale izločitev in je bila zahteva za izločitev zavrnjena." Vrhovno sodišče je obrazložilo, da je obsojenec v zahtevi za varstvo zakonitosti navajal, da je sodnik, ki je v zadevi odločal na prvi stopnji, izdal sklep o izločitvi obvestil. Pri tem obsojenec ni zatrjeval, da se je sodnik seznanil z obvestili, ki so bila po vsebini takšna, da bi lahko vzbujala dvom o njegovi nepristranskosti. Prav tako po zatrjevanju Vrhovnega sodišča obsojenec do konca glavne obravnave pred sodiščem prve stopnje ni zahteval sodnikove izločitve, niti niso bili izpolnjeni pogoji, da bi to kršitev lahko uveljavljal v pritožbi zoper sodbo. Glede na to

¹ 384. člen ZKP določa:

"Na kršitev zakona iz 2. točke prvega odstavka 371. člena tega zakona se sme pritožnik sklicevati v pritožbi samo, če na kršitev ni mogel opozoriti med glavno obravnavo ali če je nanjo opozoril, pa je sodišče prve stopnje ni upoštevalo."

371. člen ZKP določa:

"Bistvena kršitev določb kazenskega postopka je podana:

(2) če je na glavni obravnavi sodeloval sodnik ali sodnik porotnik, ki bi moral biti izločen (1. do 5. točka 39. člena);"

je Vrhovno sodišče odločilo, da obsojenec ni z ničimer izkazal, da ni mogel uveljavljati izločitve po 6. točki 39. člena ZKP. Zato Vrhovno sodišče vsebine zatrjevane kršitve ni presoјalo.

11. Odločitev Ustavnega sodišča v obravnavanem primeru ni odvisna od odgovora na vprašanje, ali je dejansko podan upravičen dvom v nepristranskost sodnika, ki je sodil na prvi stopnji. Za presojo utemeljenosti ustavne pritožbe je odločilno le, ali je bilo s stališčem Vrhovnega sodišča, da bi moral pritožnik zahtevati izločitev razpravljajočega sodnika do konca glavne obravnave oziroma, ob izpolnjenih zakonskih pogojih, v pritožbi zoper sodbo, zadoščeno zahtevam, ki za sodišče izvirajo iz pravice do nepristranskega sojenja iz prvega odstavka 23. člena Ustave.

12. Pravico do nepristranskega sojenja obdolženec lahko zasleduje z uveljavljanjem instituta izločitve sodnika. Zakon mu poleg možnosti za učinkovito uveljavljanje te človekove pravice zagotavlja tudi učinkovito izvedbo samega kazenskega postopka. To pomeni, da posamezniku, ki v zakonskih rokih ne uveljavlja svoje pravice (do nepristranskega sojenja), ni mogoče dopustiti njenega uveljavljanja v kasnejših fazah postopka, če bi bilo to v nasprotju s splošnim pravnim načelom prepovedi uporabe pravice na način, ki pomeni njeno zlorabo. Osrednja prvina vsake pravice je namreč možnost, da pravni subjekt na določen način ravna. Pri tem je nosilec pravice res upravičen, da svobodno ravna v pravno dovoljenih mejah, vendar hkrati teh meja ne sme prestopiti.² Ustavno sodišče je že večkrat zapisalo, da pravni red ne dopušča uveljavljanja ali izvrševanja neke pravice v nasprotju z namenom, zaradi katerega jo postavlja pravni red. V takih primerih gre namreč za zlorabo pravice, ki ne more uživati pravnega varstva (sklep št. U-I-413/98 z dne 25. 5. 2000, OdlUS IX, 125).

13. Pravno stališče Vrhovnega sodišča z vidika varstva človekovih pravic samo po sebi ni nesprejemljivo. Stališče Vrhovnega sodišča bi bilo nesprejemljivo, če bi na ugovor pritožnika, da mu je bila ob dejstvu, da je razpravljajoči sodnik izdal sklep o izločitvi obvestil, kršena pravica do nepristranskega sodnika, odgovorilo le z izpodbijanem stališčem, ne da bi pri tem poleg presoje, ali je pritožnik zatrjevano kršitev uveljavljal, opravilo tudi presojo, ali je pritožnik zatrjevano kršitev sploh mogel uveljavljati. Ker pritožnik takega ugovora ni dal, zatrjeval je le kršitev pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave, izpodbijanemu stališču Vrhovnega sodišča, ki je odgovorilo na zatrjevanja pritožnika, z vidika varstva človekovih pravic ni mogoče očitati nesprejemljivosti.

14. Ustavno sodišče je v odločbi št. U-I-92/96 zapisalo, da pri zagotovitvi zahteve po nepristranskem sojenju ni mogoče uporabiti določbe 6. točke 39. člena ZKP, pri kateri je dokazno breme na tistem, ki zatrjuje dvom v nepristranskost, saj mora obdolžencu tak položaj v kazenskem postopku zagotoviti že zakonodajalec. Ne glede na to, da je Vrhovno sodišče v sodbi zavzelo stališče, da bi moral pritožnik uveljavljati kršitev pravice do nepristranskega sojenja po 6. točki 39. člena ZKP, iz obrazložitve izhaja, da na pritožnika ni preložilo dokaznega bremena, kot to zatrjuje pritožnik, temveč le trditveno breme. Vrhovno sodišče je utemeljeno opravilo le presojo, ali je pritožnik očitano kršitev sploh zatrjeval oziroma mogel zatrjevati (pri tem presoje ni omejilo le na čas do začetka glavne obravnave, temveč je upoštevalo obdobje od vročitve sklepa o izločitvi obvestila do konca glavne obravnave), ne pa, ali je uspel dokazati vpliv te kršitve na zakonitost

² Več o tem glej v Pavčnik M.: Zloraba pravice, ČZ Uradni list, Ljubljana 1986.

sojenja. S tem je Vrhovno sodišče po oceni Ustavnega sodišča zadostilo kriterijem za presojo kršitve pravice do nepristranskega sojenja iz prvega odstavka 23. člena Ustave.

15. Ker ustavna pritožba ni utemeljena, jo je Ustavno sodišče zavrnilo.

C.

16. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi prvega odstavka 59. člena ZUstS v sestavi: predsednik dr. Janez Čebulj ter sodnice in sodniki dr. Zvonko Fišer, Lojze Janko, mag. Marija Krisper Kramberger, Milojka Modrijan, dr. Ciril Ribičič, dr. Mirjam Škrk, Jože Tratnik in dr. Dragica Wedam Lukić. Odločbo je sprejelo soglasno.

Predsednik
dr. Janez Čebulj